

¡BOMBA!

Luz del sol de mayo,
tu terrenal existencia;
diga tu nombre la ciencia:
Ruy Pérez Tamayo

K'intsil

Edición de fin de semana, del viernes 28 al domingo 30 de enero de 2022

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 7 · NÚMERO 1661 · www.lajornadamaya.mx

CH'OOM

K'A'ANAN CH'ÍICH' TI'AL U KÉET YANTAL
KUXTAL ICH YÓOK'OL KAAB

Ch'oomé' suuk u yola'al te'e tu'ux ku pu'ulul tu' ba'alo'obo'; ti' jaal bejo'ob yéetel tu'ux yaan kimen ba'alche'obi', tumen leti' ku jaantik. Ba'ale' ikil u máan u tséentikubáaj beyo', ma' táan u cha'ak u k'i'itbesikubáaj ik'elo'ob wa mejen wiinkilalo'ob tsa'aysik k'oja'anilo'ob ti' wiinik; yóok'lal ba'ax ku beetiko'obe' ma' táan u yantal pak'be'en k'oja'anilo'ob ti' yóok'ol kaab.

Coragyps atratus u sientifikoil k'aaba', u ch'i'ibale' ti' yaan ichil catártidos, ts'o'okole' le' t'aana', u ch'a'amaj u moots ti' griegoil t'aan kathartes, ts'o'okole' le je'ela' u k'áat u ya'ale' "le ku máan cho'ob ba'al". Suukchaj u yantalo'ob tu' ti'itsil Sudamérica, tak tu noojolil Canadá.

Ch'oomé' suuk u t'úuch'ul tu'ux jéechka' ba'ale' beyxan ich k'áax, ba'ale' suuk xan u yila'al tu'ux naats' kaja'an wiinik, je'el bix tu'ux ku pu'ulul u ta'il m'is yéetel tu'ux yaan kimen ba'alche'ob, beey tu ya'alaj Gilberto González Kuk, máax táaka'an ichil u nu'ukbesajil Aves Urbanas ku taal u beeta'al tumen Comisión Nacional para el Conocimiento y Uso de la Biodiversidad (CONABIO).

Le ch'i'icha' ku jaantik xan je', xi'iw wa che' ku tu'ubtal, yéetel yaan k'i'ine', ken máanak ya'abach ti' leti'obe' je'el tak u kiinsiko'ob u mejenil ba'alche'ob ti'al u jaantik, ba'ale' ma' jach suuk u yila'ali'. Kéen u xit' u xiik'e' je'el u k'uchul u p'is tak 1.7 metros u chowakil yéetel u ka'analile' tak 74 cms. Kéen u beet u k'u'e' ku e'elsik ichil ka'ap'eel tak óoxp'eel je'.

JUAN MANUEL CONTRERAS

OOCHEL CHRISSY MCCLARREN AND ANDY REAGO

ESPECIAL: FAUNA NUESTRA | P. 44 TAK 46